

**Wyrok z dnia 17 listopada 1995 r.
II URN 46/95**

Pouczenie o okolicznościach powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń emerytalno-rentowych musi być zgodne z aktualnie obowiązującymi przepisami i wskazywać te okoliczności w taki sposób, aby były zrozumiałe dla osoby, do której są skierowane.

Przewodniczący SSN: Stefania Szymańska, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Maria Mańkowska,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Jana Szewczyka, po rozpoznaniu w dniu 17 listopada 1995 r. sprawy z wniosku Jerzego W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w G. o zwrot nienależnych świadczeń, na skutek rewizji nadzwyczajnej Ministra Sprawiedliwości [...] od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 lutego 1995 r., [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i poprzedzający go wyrok Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu z dnia 4 października 1994 r., [...] oraz decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w G. z dnia 31 marca 1994 r. i z dnia 6 czerwca 1994 r. [...] i stwierdził, że wnioskodawca Jerzy W. nie jest zobowiązany do zwrotu kwoty 9.271.824 zł (dziewięć milionów dwieście siedemdziesiąt jeden tysięcy osiemset dwadzieścia cztery) przed denominacją, na rzecz organu rentowego.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 12 lutego 1990 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w G. przyznał wnioskodawcy Jerzemu W. urodzonemu 3 stycznia 1924 r. emeryturę od dnia 1 września 1989 r. podejmując jej wypłatę od dnia 1 stycznia 1990 r., tj. od dnia ustania zatrudnienia, zaś kolejną decyzją z dnia 20 kwietnia 1990 r. zmienił wysokość świadczenia.

W dniu 17 lutego 1994 r. [...] Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego powiadomiło organ rentowy, że w roku 1993 wypłaciło wnioskodawcy łącznie kwotę 61.776.597 zł, zaś organ ten decyzją z dnia 31 marca 1994 r. nakazał zwrot świadczenia w łącznej kwocie 9.271.824 zł wskazując, że w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 1993 r. wnioskodawca osiągnął dochód z zatrudnienia na 1/2 etatu w kwocie 41.280.047 zł (wynagrodzenie za pracę) i przekroczył niższą kwotę graniczną dochodu ustaloną dla tego roku, tj. 25.881.000 zł, co uzasadnia zmniejszenie emerytury i przypisanie do zwrotu określonej w decyzji kwoty. W kolejnej decyzji z dnia 6 czerwca 1994 r. kwota powyższa została rozłożona na 16 miesięcznych rat, których potrącanie organ rentowy rozpoczął od dnia 1 lipca 1994 r.

Odwolanie od powyższych decyzji Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu oddalił wyrokiem z dnia 4 października 1994 r., [...].

W uzasadnieniu Sąd wskazał, że ani wnioskodawca, ani jego pracodawca nie

powiadomili organu rentowego w 1993 roku "o kontynuowaniu zatrudnienia" mimo pobierania emerytury w pełnej wysokości, co naruszało obowiązek przewidziany w przepisie § 3 i nast. rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszania lub zmniejszania emerytury i renty (Dz. U. Nr 58, poz. 290) i rodzi obowiązek zwrotu nadpłaconego świadczenia, jako nienależnego, stosownie do § 8 cytowanego rozporządzenia i art. 106 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.).

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku wyrokiem z dnia 27 lutego 1995 r. [...] oddalił rewizję wnioskodawcy, podzielając w uzasadnieniu stanowisko Sądu I instancji co do faktów i podstawy prawnej rozstrzygnięcia.

Powyższy wyrok zaskarżył rewizją nadzwyczajną Minister Sprawiedliwości i zarzucając rażące naruszenie prawa, a to art. 106 ust. 2 pkt 1 cytowanej ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o z.e.p. wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku, poprzedzającego go wyroku Sądu Wojewódzkiego oraz decyzji organu rentowego z dnia 31 marca 1994 r. i 6 czerwca 1994 r. i orzeczenie, że wnioskodawca nie jest obowiązany do zwrotu organowi rentowemu kwoty 9.271.824 zł z tytułu nienależnego świadczenia.

W uzasadnieniu rewidujący wywiódł, że warunkiem zwrotu świadczenia jest stwierdzenie jego nienależności, a więc w tym wypadku ustalenie, iż osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku do niego prawa, warunek ten zaś nie został w sprawie spełniony.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wydając decyzję z dnia 12 lutego 1990 r. przyznającą wnioskodawcy emeryturę organ rentowy pouczył go, że prawo do świadczenia ulega zawieszeniu, jeżeli emeryt osiąga wynagrodzenie z tytułu zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy bez względu na wysokość wynagrodzenia, zaś nie powoduje zawieszenia tego prawa ani zmniejszenia jego wysokości osiągnięcie wynagrodzenia (bez ograniczeń co do wysokości) z tytułu zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy. Pouczenie powyższe odpowiadało treści art. 82 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 8 ustawy z dnia 30 maja 1989 r. o zmianie niektórych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym i o świadczeniach z ubezpieczenia społecznego (Dz. U. Nr 35, poz. 190). Konsekwentnie do tego zobowiązano wnioskodawcę do powiadomienia organu rentowego w wypadku zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy.

Takie samo pouczenie zostało zawarte w decyzji zamiennej z dnia 20 kwietnia 1990 r.

Pouczenie dostosowane do nowego stanu prawnego - art. 24 i 25 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. nr 104, poz. 450 ze zm.) - zawarte zostało w decyzji o rewaloryzacji emerytury z dnia 10 grudnia 1991 r., której brak w aktach rentowych, a która została "odtworzona na podstawie karty ewidencyjnej". W druku tym bowiem zobowiązuje się świadczeniobiorcę do zawiadomienia organu rentowego o podjęciu zatrudnienia i o wysokości osiąganego z tego tytułu wynagrodzenia. Jednak w

decyzji z dnia 17 grudnia 1992 r. zmieniającej wysokość świadczenia, zawarte zostało pouczenie identyczne w swej treści, jak w decyzjach z 1990 r. - wyżej przytoczone, zaś w decyzjach o waloryzacji emerytury z lat 1993-1994 (także odtworzonych na podstawie karty ewidencyjnej) wskazano na obowiązek świadczeniobiorcy zawiadomienia organu rentowego "o okolicznościach mających wpływ na prawo i wysokość świadczeń - wskazanych w pouczeniach otrzymanych uprzednio decyzji (przyznającej, zamiennej, podwyższającej)".

Wymienione w części wstępnej okoliczności sprawy nie budzą wątpliwości, stąd jedyną przesłanką podlegającą ocenie jest ustalenie czy pobrane przez wnioskodawcę świadczenie ma charakter świadczenia nienależnego w rozumieniu art. 106 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o z.e.p. i, czy w związku z tym zachodzi obowiązek zwrotu takiego świadczenia stosownie do przepisu ust. 1 cyt. przepisu.

Świadczenie ma charakter nienależnego, jeśli organ rentowy albo w ogóle nie był zobowiązany do wypłaty świadczenia, albo gdy początkowo istniejące zobowiązanie z biegiem czasu ustało lub uległo zmianie. Cytowany przepis definiuje świadczenie nienależne podlegające zwrotowi jako m.in. świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

Już w wyroku z dnia 26 kwietnia 1980 r., (II URN 51/80, OSNCP 1980 z. 10 poz. 202), Sąd Najwyższy stwierdził, że brak pouczenia rencisty o okolicznościach powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń emerytalnych lub rentowych zwalnia go od obowiązku zwrotu świadczeń pobranych mimo istnienia tych okoliczności, choćby nawet mógł powziąć o nich wiadomość z innych źródeł. Obowiązek pouczenia spoczywa na organie rentowym, samo zaś pouczenie powinno być wyczerpujące, zawierające informację o obowiązujących w dniu pouczenia zasadach zawieszania prawa do świadczeń. Brak pouczenia bowiem, zwalnia osobę bezpodstawnie pobierającą świadczenia z obowiązku ich zwrotu.

Podobne stanowisko zostało zajęte w wyroku z dnia 10 grudnia 1985 r., II URN 207/85 - PiZS 1986 nr 3 s. 71, wskazującym na obowiązek osoby, która pobrała nienależne świadczenia do ich zwrotu, o ile była ona prawidłowo pouczona przez organ rentowy o przyczynach braku prawa do ich pobierania. Pouczenie takie nie może być abstrakcyjne i niekonkretne, a odnosić się musi do danej sprawy i pobieranego przez uprawnionego świadczenia. Tylko takie pouczenie może być uznane za należyte i rodzące po stronie świadczeniobiorcy obowiązek zwrotu świadczenia.

Jest oczywiste również, że pouczenie takie musi być adekwatne do obowiązujących aktualnie przepisów co do zawieszania prawa do świadczeń i wskazywać okoliczności, które powodują zawieszenie w taki sposób by były czytelne, przynajmniej co do ogólnych zasad, dla osoby do której jest skierowane.

Odnosząc to do badanej sprawy, należy zauważyć, że spełniony został pierwszy z warunków dla uznania świadczenia za nienależne, skoro wynagrodzenie z tytułu zatrudnienia wnioskodawcy w 1993 r. przekroczyło 60% kwoty bazowej, co uzasadnia na podstawie art. 24 ust. 4 powołanej wyżej ustawy z dnia 17 października 1991 r. zmniejszenie emerytury o 24% kwoty bazowej. Drugi z przytoczonych warunków nie jest natomiast zachowany, skoro poza decyzją o rewaloryzacji emerytury z dnia 10 grudnia 1991 r., co do której zresztą brak jakichkolwiek informacji o jej doręczeniu, nie ma jej

też w aktach rentowych, zaś odtworzona została na podstawie karty ewidencyjnej pozostałe decyzje, w tym zwłaszcza z dnia 17 grudnia 1992 r., zawierają pouczenie o okolicznościach, które uzasadniały zawieszenie wypłaty na podstawie przepisów poprzednio obowiązujących, a więc sprzed wejścia w życie ustawy z dnia 17 października 1991 r. (chodzi tu o zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu pracy).

W roku 1993 wnioskodawca osiągnął dochód z tytułu zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy, a więc nie miał obowiązku - wobec treści udzielonego mu wcześniej pouczenia - zawiadomienia organu rentowego o takiej pracy.

W tej więc sytuacji należy podzielić zarzut rewizji nadzwyczajnej, że wnioskodawca nie jest zobowiązany do zwrotu pobranych świadczeń, te bowiem nie mają charakteru świadczeń nienależnych w rozumieniu art. 106 ust. 2 pkt 1 ustawy o z.e.p.

Wobec powyższego należało uchylić zaskarżony wyrok, poprzedzający go wyrok Sądu I instancji i decyzje organu rentowego i orzec jak w sentencji stosownie do art. 422 § 1 k.p.c.

=====